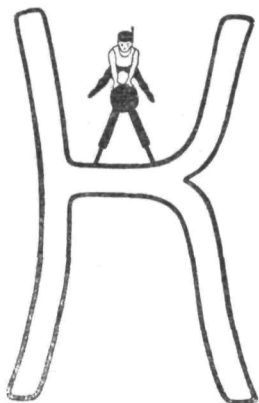

IVO TROŠT:

Dosti kruha.

Povest.

o bi otrok ne poznal v svoji notranjosti vsakdanjega pevca sitneža, koliko drugače bi se mu snovalo življenje! Koliko lažji bi bil boj na svetu! Ali bi bilo morda zaradi tega življenje lepše, ko bi zvonili poldne samo v zvoniku in ne tudi pod rebrci? Otrok bi ne poznal slasti rdečih, sočnih črešenj, sladkih jabolk, grozdja, smokev, marelic, breskev, velikonočnih potic, dišečega medu in sejmarskega lecta. Mlad junak bi ne vedel, kako vabljivo se smeje kos kruha nele natešče, marveč tudi predpoldne, popoldne, za malico in večerjo in po večerji — vselej, kadar pridejo drobni zobčki z božjim darom v potrebno dotiko. Tak

junak bi ne bil zdrav, bi ne bil več otrok ali bi pa ne imel vsakdanjega kruha. Prvo in drugo in tretje bi bilo žalostno.

Manj izkušnjav bi imel res, tudi manj mladostnih prestopkov, ko bi ne moledoval brez nehanja podrebrni, nikdar ugnani pevec. Zato bi ne doživel nikakega presenečenja, nič veselja.

In kolikokrat so iz navade lačne samo oči, da se mati jezi na preklicanega sitneža, otrok se pa napol joče, napol smeje. Ako se s tem le kaj doseže, ve zato želodčku potrebno čast in hvalo.

Vsakdanji pevec sitnež je nekega poletnega dne zavedel tudi planjavske pastirje in pastirice, da so sodelovali v ti-le povesti in doživeli čudno razočaranje. Samo solnčece na nebu se je smejalo.

I.

Planjava je znana vas na Notranjskem. Svet tam okolo je popolnoma kraški, kraške so tudi gospodarske razmere; ne primanjkuje namreč samo vode, marveč tudi domačega kruha vse leto.

Notranji pevec priganjač torej ni opominjal skoro nikoli za kruh, največkrat samo za krompir. Toda lačne oči imajo tudi podeželski otroci, skomine v ustih po zrelih črešnjah, če ne morejo na previsoko drevo do njih, hudo željo imajo celo do slaščic, ki zavedljivo vabijo v mestu v izložbenih oknih, in zdrave zobke, najsi jih nikoli ne brusijo ob belih žemljicah in maslenih rogljičih — zobke, nevarne celo sirovi repi in korenju.

Kako nasilna in žalobno ubrana mora šele biti pesem, ki jo ponavlja mladini notranji priganjač na pašnikih po kameniti planjavski okolici v pomladnem in poletnem času, ko ni korenja, ni krompirja, ni sadja — samo grm in neobčutna skala, sivi hribci in sivo nebo, pekoče solnce. Trn ne grm ne da pastirju založaja. Dopoldan je dolg, popoldan še daljši.

Z neba res sije veselo solnce, ki ne čuti notranje godbe opoldne. Drugim kaže ure, samo ne ve, kdaj je lačno. Samo smeje se na nebu.

Tudi na kraških tleh diha priroda v tem času novo življenje. Ni sicer bujno in bohotno, kakor v srečnejših krajih slovenske domovine, bolj skromno se razvija, a zato nežno in ljubko. Iz nizkih grmov doni slavospev krilatih pevcev, pomočnike imajo celo na višjih skalnatih robovih, v obcestni luži uglaša instrumente truma žab in urhov, visoko v zraku se veličastno ziblje jastreb, a nad rdečkasto njivo se neubrano oglaša črnosiva kavka. Hribci, obloženi s kamenjem, se smejejo, kakor da so jih obmetali s kosi kruha, dolinice se krase s posameznimi lisami pomladnega zelenja ter vabijo v svoje trdo naročje. Ozračje je polno rumenega zlata, ki ga vsiplje bogato na zapuščeni Kras božje solnce.

Priroda se odpravlja vsako jutro kakor na šumno veselico. Kako da je ne bi v tej krasoti občudoval mlad človek, ki mu je srce še mehko, ker mu ga še niso utrdile prevare in bolesi?

Živina se zapase med nizko grmovje in skalovje; tam je sladka paša in ni muh. Žival ne utegne opazovati prirode, nima čuta za to kot človek in ga tudi ne pogreša; mudi se ji za hrano. Saj se ga tudi človek le pomalem zaveda, ko je lačen.

In vendar zapoje pastirci na paši veselo pesem, da pozabijo celo notranjega pevca, da so le dobre volje. Naj le poje priganjač za telovnikom, kar hoče, saj ga nihče ne posluša!

Zagospodaril je vroči julij po deželi.

V nižavi pod Planjavo so že pokosili, a tiste dni potem so se spravili v hribe na boljšo travo, ki je dišeča kot dobra misel in sladka kot planinski med.

S travo v dolinah so ljudje prav toliko preskrbljeni, kakor hribovci s kruhom. Enako je z mlekom in vinom, z mrazom in solncem. Vsega dobrega imajo dolinci več nego mrve in mleka in živine in drv in kamenja.

Že v nedeljo zvečer pridejo ukajoči kosci v hribe, da zjutraj zarana mahnejo po sočni travi. Za prenočišče si izbero kar gospodarjev travnik. Kdo bi iskal mehke pernice? Mraza ni. Noč je jasna, tiha, na nebu pa več

zvezd, nego ima cesar cekinov, a v srcu dobre volje, da vriskaje prekipava. V planinskem zraku se prsi okrepe v enem tednu, lice zagori, denar ostane, ker ga ni kam znositi za tobak.

Še jedi niso vzeli s seboj.

Gospodar Lovrin, imovit dolinčan, jo naslednje jutro navadno sam pripelje za njimi ali pa sin ali kdo domačih, ki ostane potem pri koscih do konca ali vsaj do prvega dežja med tednom. Veselo so se dvignili kosci, ko se je zasvetila zlata zora na vzhodu. Vedeli so, da je še daleč za njo solnce, ki bo zopet pripekalo, kakor da namerava posušiti kar stoječo travo.

Razvrstili so se po travniku visoko po hribu na strmi senožeti ter z zvenečo koso naznanjali smrt travi in poletnim cveticam.

»Lovrinovi so že gori!« so ugibali pastirci, capljajoči šele proti šesti in sedmi uri za kravicami, telicami, junčki in telički od Planjave gori na pašo. Le malokateri je bil že toliko veder, da bi bil zavriskal ali vsaj zažvižgal: ponočni znanec zaspanec je skoro vsakega tiščal za vrat in oči, da jim je šlo še najbolj na jok po udobnem ležišču in sladkih sanjah. Živina je kmalu poiskala med grmovjem in skalovjem svoj zajtrk. Pastirčki so postajali v gručah, deklice so se tiho tiščale, nobeni pa niso dobro vedeli, kaj bi počeli, da bi prepodili vsiljivca dolgčas po domu in domači hiši. Dražili so se, kdo je najdlje spal, potem kdo je pojedel več močnika z mlekom, kje so ga polili s sladkim, kje s kislim. Pomalem so začeli nekateri polglasno peti, drugi so jih pa oponašali, da ne znajo. Deklice so se pomaknile za živino in devetkale s kamenčki.

Slednjič so se razšli tudi dečki za živino in mislili vsak na svoj dom, kjer jim zjutraj naglo predramljenim ni šla jed v slast. Tedaj jih je namreč še najhuje tiščal za vrat. Ali sedaj-le, ko bi prijadrala na mizo skleda in v skledi karkoli! — Oddaleč so se izpraševali, katero jed ima ta ali oni najrajši in koliko bi je pojedel. Nekateri so se hvalili, koliko so že gotove čase pospravili te ali one jedi pod streho. Seveda se tudi to primerjanje ni moglo izvršiti brez bahavosti in brez laži. Kakor je tekmovanje in naspotstvo med posameznimi vasm, je tudi med raznimi družinami, med hišami in celo med sorodniki. Vsak tišči v ospredje sebe in svojce, zaostati ne mara nihče.

Nobeden mladih vaških zastopnikov ni opazil, kako visoko se je že dvignilo na nebu nagajivo solnce, ki se je vsem široko režalo z jasnega neba. Najrajše bi bilo vsakega posebe podražilo: »Pojedeš ti požrešni! Ali te je samo gohtalo? Ne vidiš, kako zgodaj sem se prebudilo, kako je že dolga moja pot, pa ne jem in ne pijem. Vesoljni svet merim in občudujem njegove krasote in ljudem se smejem, ki ne vidijo božje prirode okolo sebe, temveč tiščijo samo za hrano kakor neumna živinica«.

Pastirci tega niso umeli. Ozrl se je ta in oni res proti solncu, si zaslونil oči z roko in si mislil: »Solnček! Tebi je lahko! Nikoli ne vstaneš, nikoli ne greš spat, samo voziš se zastonj po nebu. Pred teboj se skriva

noč, s teboj je povsod samo dan. Solnček, ti vidiš, kamor hočeš, ali veš pa ne vsega! Kdaj si ti že videl noč? Mi se je bojimo, kar smo na svetu«.

Solnce se je pa še bolj poredno hihetalo z neba. Najrajše bi se bilo z bosopetimi junaki zlasalo in steplo docela. A to ni bilo mogoče. Zato jim pa nakuri nagajivi solnček še vse drugačno poizkušnjo.

II.

Balantov pastir s Planjave se je sprl s svojimi tovariši. Toliko da se niso stepli. Bil je za glavo večji od drugih, tudi je imel pri hlačah obe naravnici, dočim so morali biti drugi zadovoljni z eno. Tudi ni nosil poklampanega klobuka z luknjo, koder so gledali lasje po svetu, marveč oguljeno čepico iz mačje kože. O njej je trdil, da se ne premoči v desetih plohah. Seveda mu niso verjeli. Jernejc je bil iz doline doma in je samo služil pri Balantu. Obiskoval je ponavljalno šolo in tudi govoril drugače, nego zavijajo vsi pristni Planjavci in mislijo, da je to najlepša slovenska govorica na širnem svetu in najbrž celo v večnosti.

Sprli so se zato, ker je Jernejc trdil, da je že pojedel in si tudi sedaj-le upa pojesti 36 kuhanih ali pečenih krompirjev, pa bo še gledal. Tovariši mu niso verjeli, marveč so ga oponašali, kako govori, in mu očitali, da misli, če je za pol glave večji, da je tudi za polovico modrejši od drugih, pa je v resnici samo zabitejši. Odločil je svojo živino, jo zagnal vstran in prav krepko zabavljaj, da ne gre njemu prepir s takimi paglavci, ki še ljudje niso, marveč komaj človečki, on bo pa v par letih hlapec — brez para.

Orešje poleg Cola, rojstni kraj Iva Trošta.

Tedaj pridirja sem od Planjave Lovrinov sin Janez iz doline s parom konj. Na senenem vozu je imel za seboj v dveh rdeče pogrnutih jerbasih prav gotovo kuhano jed za kosce, zakaj pastirjem so noski nedvomno zatrjali, da duh, ki jih tako prijetno ščegače, ni drugega, nego duh po kuhani, še neohlajeni jedi. Za jerbasoma je bila na vsaki strani privezana lesena posoda za vodo, morda tudi vino. Otroci so dobro vedeli, da je gospodar Lovrin imovit in ne pije samo vode, še sin njegov je ne. Zato je pa tako močan, da stoji na vozu kot hrast na hribu in poka z bičem kakor vsak velik. Na sredi med posodama je ležala rjava vreča, v njej je bilo, kakor so presodili pastirji oddaleč, nekaj prav nerodnega, kakor da je Martin Krpan vanjo potisnil v slamo zavite kraške bruse, ko se je bal, da bi mu mraza ne razpokali. Otroci na paši so najbolj ugibali, kaj dobrega je v jerbasih. Še najbolj jim je pa ugajal voznik Lovrinov Janez.

Morda za dve leti starejši od Jerneja je pokal z bičem, da so ga razkropljeni pastirji občudovali od blizu in daleč. Janez je to vedel, pa je ponavljal na vozu svoj pik-pok, da je tisočeri odmev donel od tisočerihi skal, kakor da se podirajo hribje okolo njega. Pastirjem se je zdelo, da ni bilo večjega bobnenja niti tedaj, ko je prilomastil od nekod v deželo sam zmaj ali lintver-zrakoplov starih časov, in se je lomilo drevje, so pokale skale ter se razletele po trdih kraških tleh. Prav tedaj se je solnce zasmejalo tudi Lovrinovemu Janezu, ki so ga strmeč občudovali planjavski pastirji in ugibali, da je kupil tako izvrsten bič edino še v Trstu ali Gorici. Gotovo ni dal malo zanj.

Po širni prirodi je bilo razlito toliko bogastvo svetlobe, kakor da je povsod pod nebom ena sama Velika noč. Solnčni žarki so se podili okolo vseh stvari. Celo sive skale so se zdele ob robih prosojne in pozlačene z brezmejnimi zlatom. Od vseh vrhov je švigal blesteč plamen. Oči planjavskih junakov so bile obrnjene samo za Lovrinovim Janezom in Janezove za pastirji, bič je pokal, kakor da ni še nikoli. Konji so smatrali ta pik-pok za resen opomin zaradi prepočasne vožnje, pa so zadržili z vozom po kameniti cesti, da je odletalo kamenje na obe strani, med prah, dvigujoč se visoko za vozom, so se tudi mešali solnčni prameni in se lovili z njim raz višavo v obcestno travo in kamenje.

»Da, to so zares konji, Lovrinovi konji! Gredo kot sv. Elija med bliskom in gromom po oblakih. E, seveda! Lovrin je bogat: kruha ima dosti in mesa in celo vino lahko pije vsak dan!«

Tako so hvalili pastirji konje in Lovrinovo bogastvo, vmes pa požirali debele sline ob misli na izbrano Lovrinovo hrano. Več kot samo enega je dražila skrivna želja, da bi znal, kaj dobrega si lahko privošči Lovrin z Vrhpolja o Božiču, o pustu in Veliki noči, ko pride celo na Planjavi na mizo toliko kruha, da ga lahko vsi pokušajo. O Veliki noči dobe celo založaj svinjine, da lahko potem pohvalijo mater, kako dober je bil »žegen«. O nadaljnjih dobrotah glede jedil pri Lovrinu so planjavskim pastir-

čkom misli zastale, kakor zastane ob bližajoči se zimi gorski potok zamrzel med griči.

Oblaki prahu so se polegli, voz je izginil med klance in ovinke, iz solnčni žarki so se dvignili z obcestnega kamenja, trpotca in gladeža k vabljivejšim znancem na skalnate robove vrhu hribcev, med tanke vršičke grmovja in od burje proti zahodu nagnjenih dreves, kjer so lahko poslušali, kaj si šepeče sočno listje, o čem se pogovarjata dobrava in log: Kdaj zasijejo ne le pastirjem na Planjavi, marveč vsem stanovalcem teh kršnih robov boljši časi.

Pastircem je bilo žal, da je tako hitro minila nepričakovana zabava z Lovrinovim Janezom in Lovrinovim bogastvom. Prav tisti hip se je nekaj zamajalo med sencami proti zahodu: solnce je zares veselja poskočilo, da so se zasmejale celo za njim v nebesni modrini skrite zvezde, in Balantov pastir, ki se je bil medtem najbolj radovedno približal Janezu na cesti, je poskočil tako veselo, da se mu je pretrgala desna naramnica, zraven je še zavpil, pozabivši prejšnjo zamero zaradi krompirja: »Kruha, oj, dosti kruha!« Strmeč in kakor uzidan je stal na cesti, pred njim rjava vreča razvezana, iz nje so se pa valili — ne Krpanovi brusi — veliki okrogli hlebci koruznega kruha.

Vreča je padla Lovrinovemu Janezu z voza, ko je podil mimo.

III.

Pastir je naštel celih deset hlebcev in vmes še vedno vpil: »Dosti, dosti kruha!« Kruh je bil svež, še nekoliko gorak. In kako je dišal! Fant se je čudil, vpil, pripovedoval in menil, da je našel vse na Notranjskem skrite podzemeljske zaklade. Videl je celo med hlebci, razloženimi pred seboj, lastno bodočnost — vso drugačno, vso rožnato in vabljivo dišečo kot ta-le dar božji na tleh. Namenjen je bil, če ne ostane hlapec, da se izuči ključalničarstva. A sedaj? Kaj treba njemu rokodelstva! Ali nima že danes dovolj kruha?

Deček je tleskal z rokami, dvigal hlebec za hlebcom, pokušal, hvalil in kazal raztresenim tovarišem, trdeč: »Sam Bog nam ga je poslal ali naredil iz kamenja, ko smo bili lačni! Morda ga je prinesel od nekod moj angel varuh! Ali ni v Sv. pismu nekje nosil angel preroka Habakuka in njegov močnik? Morda je tu pomagal moj patron sv. Jernej. Čast vsem in slava!«

Za nekaj časa začne vnovič jesti kruh in ga hvaliti kar s polnimi usti: »Pa še kako je dober! O-o-o! Boljši je kot medena potica z maslom in orehi. Jaz je še nisem jedel, ali moj stric je videl v Trstu, ko so jo jedli gospodje. Zato pa vem, da je dobra, toda ta kruh je boljši, verjemite, ljudje božji, in pridite in pomagajte! A-a-ah! Tako je sladak kot maslen — dober kot najiminitnejše dobrote. Janez, France, Tone, Jože, Peter — vsi, kolikor vas je, pridite pokušat našo gostijo! Dekleta! Le bliže! Nikar

se ne držite kot pivške neveste. Danes se bomo podprli za toliko lačnih dopoldnevov. Dobro, da imam vedno s seboj rezilo! Ah! Tako se reže kakor maslo! Na-te, fantje, jejte!»

Začel je deliti kruh na velike dele, saj se ni bal, da mu ga zmanjka.

Tovariši so menili najprej, da jih hoče Jernejc samo potegniti za nos, kakor je imel nelepo navado že prej; ko so pa videli, da polaga na obcestno kamenje resnično kos za kosom, so se približali previdno in počasi sezali po kruhu. Za dečki so prišle pastirice. In jedli so vsi in se nasitili kruha mnogi prvič v življenju. Balantov pastir se je pa držal imenitno kot pravi družinski oče, ko pase svojo družinico. Slednjič je vprašal, kam hočejo z ostalimi devetimi hlebci.

»Živini ga tudi dajmo pokušat — kakor podprtnjak na dan sv. Treh kraljev; potem se bo bolje redila,« svetujejo nekateri.

»Pa samo pokušat; preveč ga je škoda. Živina ga poje tudi vsega«, ugovarjajo drugi, in deklice odločijo s tem, da pritrdi: »Samo pokušat!«

Nato so zadoneli med skalovje klici: »Dimka, čada, breza, belša, liska, plavka, sivka! Brezec, lisec, plavec, sivec, rjavec, jelen!« In kolikor klicev — toliko govejih repov se je dvignilo izmed skalovja ter pridrvilo na cesto h gostiji. Pomalem so se bližali tudi starejši voli, junci in previdnejše krave. Na cesti je bil pravi semenj za živino, obenem pa moledovanje za kruh. Vsak pastir je dal svojemu ljubljencu samo košček, ne večji kot oreh, potem so jih odganjali s silo nazaj na pašo. Pastirji so pojasnjevali živini z zgovorno besedo, da je kruh božji dar, ki ga sme uživati vsak dan le človek, če ga ima, žival pa samo časih.

Prav zadovoljno se je oziral solnček na svojo družino, a smejal se ni več. Seveda, on, ki se samo zastonj vozi po nebu, ne ve, kdaj je dan, ne noč, tudi ne ve, kaj je lakota. Lahko premišlja vsak dan, kaj je poezija, če hoče, in pesemce lahko zлага — brez skrbi.

Tudi otroke je minilo prvo veselje, da niso vedeli, kdaj. Notranji sitnej je utihnil s svojo pesemco, slast po svežem kruhu je bila kdo ve kje. Ostalo je samo še vprašanje: kam z ostalim kruhom — z osmimi hlebci.

IV.

»Prodali bi ga«.

»Razdelili bi ga domačim, ostanek bi dali siromakom.«

Pastirji so menili, da je vsa Planjava že sita kruha kakor oni, pa da bi ga od osmih hlebcev ostalo še nekaj za siromake. Site so ga bile namreč tudi že njih oči.

»Samo siromakom ga dajmo — tistim, ki vsak dan prosijo v očenašu za vsakdanji kruh, pa nimajo niti vsakdanjega krompirja.«

Ta resni nasvet je stavil Balantov Jernejc in celo mislil, da je najmodrejši ter da z njim gotovo zmore vse druge. A svetovali so slednjič tudi bolj boječi junaki, ki so čutili pogum v prsih samo z žlico v roki, pa so menili: »Spravimo ta-le božji dar za popoldne in jutri! Ali bi ne bilo pametno, ko bi imeli vsak dan zalogo kruha na paši?«